

Замковий Є.М.,
слухач магістратури факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Орлова О.О.,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ЖИТТЯ В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВНИХ СВОБОД

Ратифікація Україною Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі Конвенція) започаткувала новий етап у діяльності державних органів. Це пов'язано з тим, що даний договір став частиною національного законодавства, та визнанням державою обов'язковості юрисдикції Європейського суду (далі Суд) з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

У зв'язку з цим тепер будь-який орган державної влади повинен узгоджувати свою діяльність з нормами Конвенції. В особливій мірі це стосується правоохоронних органів, з огляду на функції, покладені на них державою. Що ж до ефективності їх реалізації, то вона неможлива на сьогодні без знання положень Конвенції, адже захист прав і свобод людини в Україні відбувається як на конституційному рівні, так і на конвенційному.

З огляду на це, національні правоохоронні органи мають добре орієнтуватися в нормах Конвенції та знати її правові нюанси. На жаль, на сьогоднішній день з цим існують проблеми, які викликані різними обставинами як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру.

Стаття 2 Конвенції передбачає зобов'язання держави, спрямовані на забезпечення кожному права на життя. У тлумаченні цих обов'язків Суд їх загалом визначає як позитивні та негативні. Частиною позитивного обов'язку держави є також процесуальні, або процедурні обов'язки, що стосуються розслідування будь-якого насильницького по-

збавлення життя, замаху на життя, випадків застосування зброї державними органами. Позитивний обов'язок полягає у створенні необхідних правових умов для захисту життя, у тому числі шляхом прийняття відповідного законодавства, а негативний - в утриманні від позбавлення життя за винятком чітко визначених у ст. 2 випадків [1].

Враховуючи практику Європейського Суду з прав людини, позитивний обов'язок держави створити правові умови для захисту життя включає в себе необхідність вживати превентивні заходи для захисту особи, чиє життя перебуває під загрозою з боку іншої особи [2]. Відповідно держава порушуватиме свої зобов'язання за ст. 2, якщо державні органи не вжили всіх заходів для запобігання реальної та безпосередньої загрози життю, про яку вони знали чи повинні були знати. Тобто не кожна загроза життю покладає на державу вимогу вжити заходів для її запобігання. Для виникнення позитивного обов'язку держави повинно бути встановлено, що органи влади знали або повинні були знати про існування реального та нагального ризику життю визначеної особи з боку третіх осіб, але не вжили заходів у межах повноважень, які б відвернули загрозу [2].

Позитивні зобов'язання «захищати життя» стосуються і осіб, які знаходяться під вартою. Суд стоїть на позиції, що відповідальність за будь-які ушкодження, отримані під час тримання під вартою, покладається на державу. Особи, які знаходяться під вартою, перебувають у вразливому становищі, і влада повинна забезпечити дотримання їх прав. У випадку, якщо стан здоров'я особи, затриманої поліцією, був нормальний, але пізніше людина померла, на державу покладається обов'язок надати правдоподібні пояснення подіям, які призвели до її смерті. Ненадання подібних пояснень призводить до встановлення відповідальності влади за цю смерть [3].

Будь-які недоліки в розслідуванні, які підривають можливість встановити причину смерті або відповідальних осіб, будь-то безпосередні правопорушники або ті, хто замовив чи організував злочин, становлять небезпеку недотримання цього стандарту [4]. Також існує вимога щодо негайності та розумного терміну розслідування. Слід визнати, що можуть існувати перешкоди чи складнощі, що перешкоджають прогресу в розслідуванні за конкретної ситуації. Однак негайна реакція з боку органів влади при розслідуванні використання сили, що спричинило смерть, може загалом вважатися важливою для забезпечення впевненості громадськості у підтримці верховенства права та запобігання будь-якої можливості змови або замовчування неправомірних дій [5].

Таким чином, процесуальний елемент гарантій права на життя ви-

магає від держави запровадження та реалізацію механізму розслідування оскаржуваних випадків неправомірного позбавлення життя, який би відповідав критеріям незалежності та ефективності. Унаслідок свого характеру цей аспект не вимагає обов'язкового отримання певного позитивного результату розслідування, але має на меті спонукати органи державної влади за власною ініціативою здійснювати розслідування і забезпечити дотримання органами державної влади верховенства права [6].

Отже, ст. 2 Конвенції покладає ряд обов'язків на державу, без здійснення яких забезпечення права на життя не можливе. Більшість зобов'язань держава не зможе виконати без ефективної роботи системи правоохоронних органів, зокрема це стосується застосування превентивних заходів для захисту життя осіб, процесуального елемента гарантій права на життя та випадків правомірного застосування сили. Таким чином, знання працівниками правоохоронних органів усіх вищезгаданих нюансів забезпечення права на життя та узгодження з ними своїх дій та рішень сприятиме запровадженню в Україні європейських стандартів прав людини, попередженню порушень Конвенції. А підвищення рівня правової підготовки правоохоронців шляхом роз'яснення норм Конвенції і в подальшому створить передумови для зменшення чисельності скарг до Європейського Суду з прав людини на дії нашої держави.

Бібліографічні посилання:

1. Постановление Суда в деле «Кинан против Соединенного королевства» от 3 апреля 2001 г. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://proi.narod.ru>
2. Постановление Суда в деле «Осман против Соединённого Королевства» от 28.10.1998 г, [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://docs.pravo.ru>
3. Решение Суда по делу «Салман против Турции» от 27 июня 2000 г. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://ehrasmos.memo.ru>
4. Рішення Суду у справі «Гонгадзе проти України» від 8 листопада 2005 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://khrpg.org.ua>
5. Постановление суда в деле «МакКерр против Соединённого Королевства» от 4 мая 2001 г. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://umdpl.info>
6. Шевчук С.О. Судовий захист прав людини: практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / Сергій Олександрович Шевчук. - К.: Реферат, 2007. - 848 с.